

Sarmaság település helyneveinek szerkezeti vizsgálata

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	2
2. A dolgozat célja.....	3
3. Módszertan.....	3
4. A dolgozat tárgya.....	5
4.1. Településtörténeti háttér.....	5
4.2. A község és a település társadalomföldrajzi jellemzése	7
4.3. A vizsgált helynévanyag.....	8
5. A helynevek elemzése	10
5.1. A Sarmaság település névváltozatai és a településnév etimológiája	10
5.2. A helynevek helyfajták szerinti megoszlása.....	11
5.3. A belterületi nevek elemzése.....	14
5.3.1. A belterületi nevek funkcionális-szemantikai sajátosságai	14
5.3.2. A belterületi nevek lexikális-morfológiai sajátosságai.....	16
5.4. A külterületi nevek elemzése	17
5.4.1. A külterületi nevek funkcionális-szemantikai sajátosságai.....	17
5.4.2. A külterületi nevek lexikális-morfológiai sajátosságai	19
5.5. Az ingadozó névadás és homonímia Sarmaság magyar helynévanyagában.....	23
5.6. A román helynevek bemutatása, valamint jelentőségük a sarmasági helynévanyagban	26
6. Összegzés	29
7. Bibliográfia.....	31

1. Bevezetés

Környezetünkben minden változik. Néha ez a változás gyors és szembetűnő, máskor lassú, sokszor alig észrevehető. Annál azonban mi sem biztosabb, hogy semmi nem marad meg eredeti formájában. Nemrég még a Kraszna folyt ott, ahol ma már füves rétet találunk. Néhány évtizeddel ezelőtt még kapálni jártak ki az emberek oda, ahol most lakóházak sorakoznak. A 20. század elején még szinte teljes pompájában büszkélkedett az az udvarház, amelynek ma már romjait sem találjuk. Minden változik, de a régeből gyakran megmarad valami emlékeztetve az elmúltra, az egykorira. A helynevek egy része a hely eltűnésével együtt megy a feledésbe, mások viszont megmaradnak emlékeztetőkné. Természetesen a helynevek is mulandók, idővel feledésbe merülnek, ám némelyek hosszú ideig megmaradnak élőnyelvi formában vagy különböző történeti forrásokban (Szabó T. 1938: 5).

Az élőnyelvi és történeti helynévgyűjtés és helynévvizsgálat a magyar nyelvészet egyik jelentős kutatási területe. A helynevek széleskörű vizsgálatoknak adnak teret, mint például a helynév-szociológiai kutatások. Remek példák ezekre E. Nagy Katalin kutatásai négy Hajdú-Bihar megyei településen: Szentpéterszegen, Bakonszegen, Pródon és Bodaszőlön (E. Nagy 2021). Ha a helyneveket a beszélőközösség perspektívájából vizsgáljuk, akkor azok érdekes és hasznos megállapításokhoz vezethetnek az adott közösség névattitűdjét, mentális térképét és a helynévkincs aktív, illetve passzív elemeit illetően. Ilyen szempontok alapján végzett kutatást Szilágyi-Varga Zsuzsa, amikor a kisbábonyi magyarság helynévismeretét vizsgálta (Szilágyi-Varga 2017).

Ha a helyneveket más szemszögből közelítjük meg, és azokat szerkezeti elemzésnek vetjük alá, funkcionális-szemantikai, esetleg lexikális-morfológiai sajátosságait vizsgáljuk, akkor újabb aspektusokra figyelhetünk fel. A szerkezeti elemzés során feltárhatjuk az adott helynévrendszer sajátosságait, bemutathatjuk azokat a jellemzőket, amelyek a névadásban hangsúlyos szerephez jutottak, és jutnak. A funkcionális-szemantikai elemzés során arra világíthatunk rá, hogy milyen névrészfunkciók jelennek meg a helynevekben, illetve, hogy ezek milyen rendszerszerűség szerint kapcsolódhatnak össze egy helynéven belül. A lexikális-morfológiai elemzés során a neveket alkotó lexémák és morfémák vizsgálatával arra mutathatunk rá, hogy melyek azok, amelyek a névalkotásban a leginkább szerepet játszanak, lehetőség nyílik továbbá a magyar és a román helynevek összehasonlítására is.

Dolgozatomban a Szilágy megyei Sarmaság település helyneveit vontam szerkezeti vizsgálat, azaz funkcionális-szemantikai és lexikális-morfológiai elemzés alá.

2. A dolgozat célja

A dolgozatom célja a 2023-ban Sarmaság településen egy hagyományos élőnyelvi gyűjtés során összegyűjtött helynevek szerkezeti vizsgálata és az elemzés eredményeinek bemutatása.

A vizsgálat során a helynévrendszer jellegzetességeit, valamint a helynevek szerkezeti sajátosságait, úgy, mint a funkcionális-szemantikai és lexikális-morfológiai vonásait igyekszem feltárni.

Az elemzés során azt vizsgálom, hogy milyen névrészfunkciók jelennek meg a település helyneveiben, valamint, hogy ezek milyen kapcsolódási mintákat mutatnak. Ezt követően a neveket a lexémák és morfémák szintjén vizsgálom, ezzel pedig arra szeretnék fényt deríteni, hogy melyek azok, amelyek leginkább előfordulnak, és milyen típusú neveket hoznak létre.

Az elsődleges célom a helynévanyag magyar helyneveinek vizsgálata, ezek jellemzőinek részletes bemutatása, tekintve azonban, hogy a település helynévkincsének meghatározó részei a román helynevek, a dolgozat egyik fejezetében ezeket is bemutatom nagyvonalakban, a teljesség igénye nélkül.

3. Módszertan

A szerkezeti elemzéskor abból a megállapításból indulunk ki, hogy „minden névadási aktus szemantikailag tudatos” (Hoffmann 2007: 53, vö. Ditrói 2017: 24–25). Ez azt jelenti, hogy ebből a szempontból nem létezik teljesen motiválatlan név, azaz a névadás alapját képező motívum valamilyen formában megjelenik a névben.

A funkcionális-szemantikai elemzés során a helynevet alkotó névrészeket vizsgáljuk, azok szemantikai sajátosságait tárjuk fel. A vizsgálat során a Hoffmann István által megfogalmazott modellt követtem (Hoffmann 2007: 53–66). A funkcionális-szemantikai analízis alapfogalma a névrész, azaz a helynév azon része, amely a denotátumról valamilyen információt közöl. Hoffmann szerint a névrészekben alapvetően három funkció tükröződik: 1. a névrész megjelöli a hely fajtáját, 2. magát a helyet nevezi meg és 3. a denotátum valamilyen sajátosságát fejezi ki. Ez a sajátosság lehet a hely tulajdonsága: mérete, alakja, anyaga, színe stb.; a hely valamely külső körülményhez való viszonya: növényzete, állatvilága, eredete, kialakulása, birtokviszonya stb., valamint a hely más helyhez való viszonya: a hely része valaminek, kifejezheti a pontos elhelyezkedést stb. Hoffmann ezek mellett olyan esetekre is rávilágít, amikor a névrész funkciója nem áll kapcsolatban a denotátummal, illetve többféleképpen kategorizálható, vagy épp kategorizálhatatlan.

A lexikális-morfológiai elemzés során a helynevekben felhasznált nyelvi kifejezőeszközöket vizsgáljuk, tehát a funkcionális névrészek nyelvi megalkotottságát figyeljük meg. A lexikális-morfológiai elemzés lehetővé teszi a forma és a jelentés kapcsolódási lehetőségeinek a bemutatását. A lexikális-morfológiai elemzés alapfogalma a névelem. A helynevet alkotó lexémák és a névalkotásban felhasznált toldalékmorfémák (képzők, jelek, ragok) megnevezése a névelem (Hoffmann 2007: 67–68). A *Lompéрти-hegy* név bővítményrésze egy lexémát *Lompéрти* (településnév) és egy toldalékmorfémát *-i*, míg az alaprész egyetlen lexémát *hegy* tartalmaz. A lexikális-morfológiai elemzés lehetőséget ad nemcsak az ugyanazon nyelvet beszélő különböző területek névadásának jellemzésére, de az egyetlen helynévrendszeren belül megnyilvánuló szerkezeti különbségek (egy-, két-, háromelemű nevek, a névrésztípusok kapcsolódási mintája, illetve ezek előfordulásának gyakorisága stb.) feltárására (Hoffmann 2007: 69), illetve a szinonim helynevek leírására is (Kaszás 1979: 17–32, Hoffmann 1980: 11–22).

A kutatás első fázisában a település helynévanyagát állítottam össze. Első lépésként a történeti neveket gyűjtöttem össze a fellelhető történeti forrásokból. Ezt követte egy hagyományos élőnyelvi gyűjtés, majd pedig az adatok rendszerezése Excel-táblázatba. A helynévanyag összeállítása után szétválogattam a magyar és a román helyneveket, mivel ebben a dolgozatban az elsődleges célom a magyar helynevek szerkezeti vizsgálata. Miután ilyen módon összeállt a vizsgálendő helynévanyag, elvégeztem a helynevek külterületi- és belterületi nevekre való csoportosítását, valamint a helyfajták szerinti felosztást.

A helynévanyag belterületi- és külterületi nevekre való csoportosítása után mindegyik csoport esetében elvégeztem a helyfajták szerinti felosztást is. Mivel helynévvel a környezetünk legkülönbözőbb elemeit láthatjuk el, tehát „*minden olyat, ami a helyhez kötöttség ismérvével rendelkezik*” (Hoffmann 2007: 44), fontos elvégezni ezt a csoportosítást. Hoffmann kiemeli, hogy a helyfajták szerinti csoportosítás az objektumfajtákat jellemző különböző névmodellek összevető analízisében is segítséget jelent (2007:45). Továbbá a felosztással a táj természetföldrajzi arculatát is jellemezhetjük, ahogy erre Kálnási Árpád is rámutatott *Név földrajzi térképlapok Szatmárból* c. munkájában (1991: 326).

A helyfajták szerinti csoportosítás után a funkcionális-szemantikai vizsgálathoz felosztottam a helyneveket egy- és kétrészes nevekre. A felosztást annak függvényében végeztem el, hogy az adott névben egy vagy két funkcionális-szemantikai sajátosságot kifejező névrész különböztethető meg (Hoffmann 2007: 61). A felosztás után azt figyeltem meg, hogy a névrészekben milyen funkciók tükröződnek. A kétrészes nevek esetében továbbá azt is megvizsgáltam, hogy ezek a funkciók milyen kombinációban fordulnak elő.

A lexikális-morfológiai vizsgálatához a nevekben szereplő névrészeket lexémákra és morfémákra bontottam, majd azt néztem meg, hogy melyek azok, amelyek leginkább részt vesznek a névalkotásban, továbbá, hogy milyen módon kapcsolódnak össze.

4. A dolgozat tárgya

4.1. Településtörténeti háttér

Sarmaság község Szilágymegye északi részén, a Kraszna-folyó vízgyűjtő területén fekszik, a Szilágysági dombvidéken. A megyeszékhelytől, Zilahtól mindössze 29 km-re található. A szomszédos nagyközségek a következők: északon Nagyderzsida (Derșida), keleten Oláhbaksa (Bocșa) és Szilágycsevid (Chieșd), délen Szilágyperecsen (Pericei), nyugaton pedig Krasznahídvég (Măierîște). A község közigazgatásilag négy ma is lakott: Sarmaság (Sărmășag) – a község központja –, Szilágylompért (Lompirt), Selymesilosva (Ilișua), Mojád (Moiad), egy ma már csak időszakosan lakott: Magurahegy (Poiana Măgurii) és egy lakatlan településből: Part-tanya (Țarmure) áll. Ebben a dolgozatban csak Sarmaság település, Sarmaság község központjának helyneveit dolgozom fel.

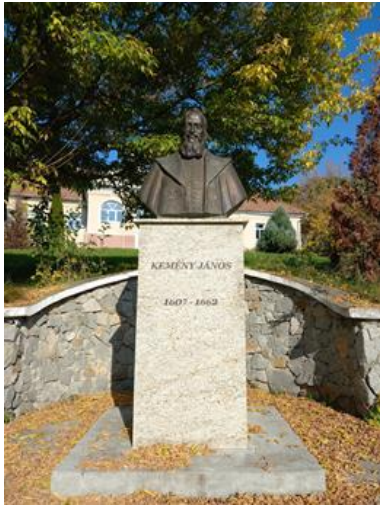
Az első írásos emlék Sarmaság településről 1355-re datálható, amikor Sarmassagh néven említik mint közép-szolnoki birtok. Sarmaság területén már a vaskorszakban volt emberi település, amit Roska Márton régészprofesszor 1941-es ásatása bizonyít, amikor is ezüst leletekre bukkant (Bessenyei 1998: 5, Horváth 1999: 451). A 16. században a falut és környékét a Sarmassagh-ak birtokolták, tőlük került át később a (gyerőmonostori) Kemény család birtokába házasság, öröklés és vásárlás révén. Sarmaság és a szomszédos Szilágycsevid határának nagy részét a Kemény család birtokolta 1610-től. Sarmaság és Szilágycsevid a későbbiekben Kemény János fejedelem tulajdonát is képezte (Horváth 2005: 3). A falu a mai napig úgy emlékezik meg a fejedelemről, mint aki sokat segítette a sarmasági lakosságot a különböző természeti katasztrófák idején. A fejedelem tiszteletére a település első írásos említésének 650. évfordulóján, 2005-ben szobrot is állítottak. A 19. század végétől a birtok egy része két csehországi főúr: Fröhlich Albin és báró Wersebe Hartwig tulajdonába került, a kisebbik részt a sarmaságiak birtokolták. A második világháború után tőlük államosították a földeket. A trianoni békeszerződésig a település Szilágymegye zilahi járásához tartozott. Ma a település Szilágymegye Sarmaság községének része, a község központja.

A települést leginkább két részre szokták osztani a falura és a Bányatelepre. A kettő között a határt a sarmaság-bányatelepi református templom jelenti. A falut szintén oszthatjuk Felszegre és Alszegre. A falurészt a helyiek a polgármesteri hivattal határolják el egymástól. A Bányatelep mellett található még egy falurész a Csóka-láb, ezt azonban van, aki az előbbi részének tekinti.

A település – és első sorban a Bányatelep – arculatát rendkívül meghatározta az 1980–1990-es években virágkorát élő szénbánya. A Szilágyságban található szénkészletet már a 20. század elején felfedezték. A szilágysági szénmedencében a szénkitermelés 1906-ban kezdődött Nagyderzsidán (Bobota). A sarmasági bányauzemet 1938-ban nyitották meg, a tulajdonosa ekkor Artur Veiszer Miklós volt. 1948-ban a bányát államosították. Ugyanebben az évben alakult meg a Bányatelep is. 1982-ben megindult a településen a külszíni fejtés is (Bessenyei 1998: 31–33). 2004-ben leállt a mélyszíni fejtés, 2007-ben pedig végleg bezárt a bányauzem.¹ Az egykori bányavállalat azonban máig látható és érzékelhető változásokat hozott a helyiek életére és a település arculatára nézve. A bánya működésének köszönhetően épült ki a Bányatelep nevű falurész számos, a bányászülethez tartozó épülettel: lakóházakkal, irodaházzal és egyebekkel. A bánya működése nemcsak gazdasági szempontból meghatározó, hanem a helynevek kapcsán is jelentőséggel bír, ugyanis a helynévkincs egy része ekkor keletkezett. A *Kariera* helynév például – a bányató és a közelében lévő szántóöld megnevezése – a román *carieră* szóból származik ‘olyan bánya, ahol külszíni fejtés folyik’.

A sarmaságiak leginkább mezőgazdasággal, állattenyésztéssel, szőlőműveléssel foglalkoztak, emellett sokan dolgoztak a bányában, annak megszűnéséig. A bánya bezárása után a mezőgazdaság maradt az egyik legfontosabb kereseti lehetőség. A lakosság jelentős része foglalkozik ma is ezzel, noha már nem, vagy csak nagyon kevés esetben jelenti a fő megélhetési forrást. A lakosság egy részének állandó munkahelye van a különböző helyi cégeknél, vállalatoknál (EUROPAN SRL., Levis Com SRL. stb.), másik része a környező városokba Szilágysomlyóra, Zilahra ingázik.

¹ <http://erdelyiripor.ro/riport/sarmasag-a-ket-arcu-kozseg>

1. ábra. Kemény János mellszobra
a sarmasági Kemény-kastély parkjában

2. ábra. A község címere

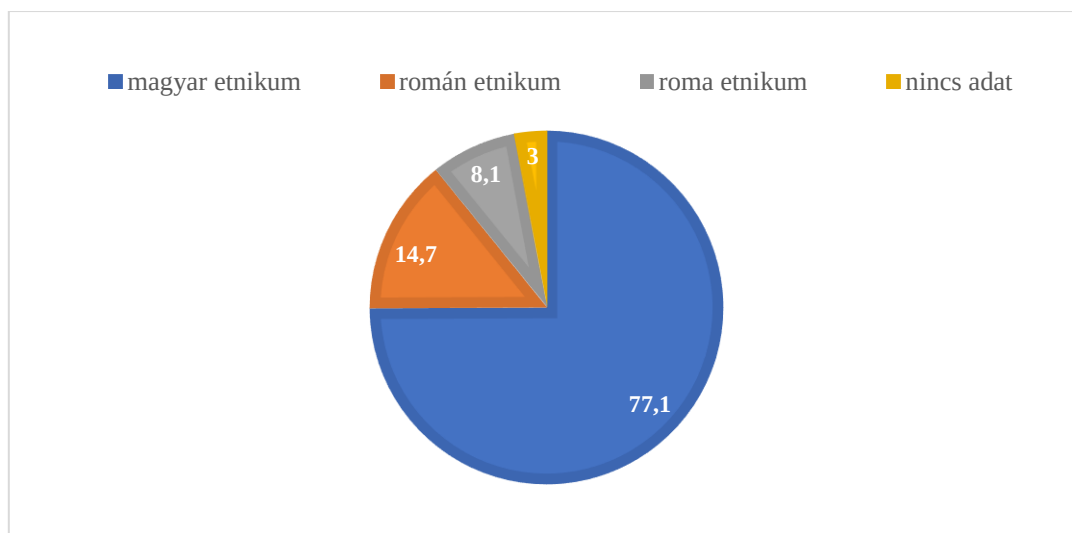
4.2. A község és a település társadalomföldrajzi jellemzése

A község és a település jellemzését a 2011-es adatok alapján készítettem el. Az adatok az erdelystat.ro oldalán érhetők el (<http://statisztikak.erdelystat.ro/>).

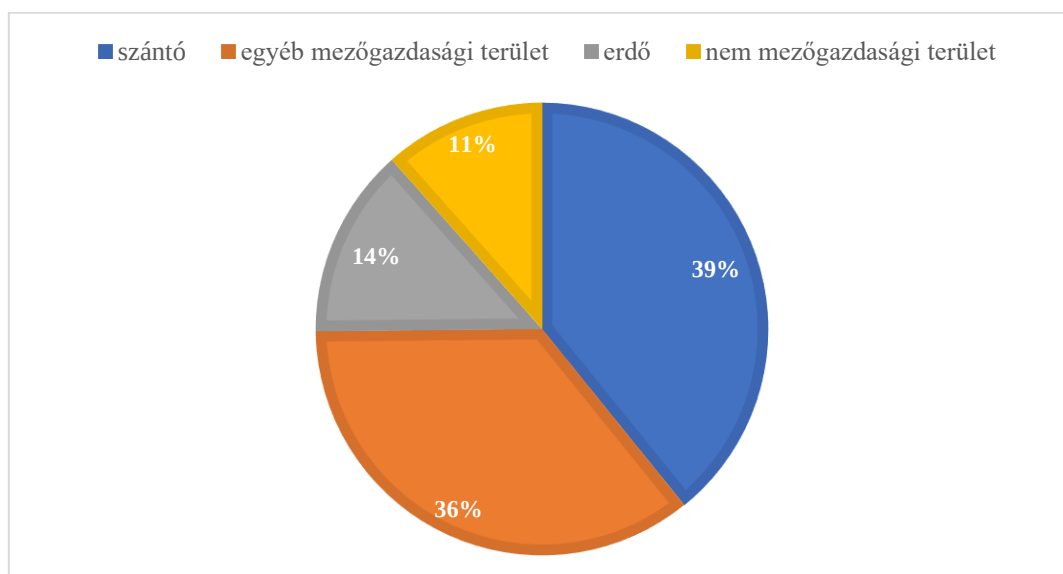
Sarmaság község összlakossága 6092 fő. A lakosság 77,1%-át a magyar lakosság teszi ki (4568 fő). A községben még jelen levő etnikumok a következők: román 14,7% (870 fő), roma 8,1% (483 fő), egyéb 0,1% (4 fő), 165 fő esetében nincs adat.

A község területhasználatát tekintve elmondható, hogy a közigazgatási terület összterülete 68,4 km². A teljes közigazgatási területből 30,2km² (44,1%) szántó, 18,8km² (27,5%) egyéb mezőgazdasági terület (legelő, kaszáló, gyümölcsös, szőlő), 10,5km² (15,4%) erdő és 8,9km² (13,0%) nem mezőgazdasági terület (beépített területek, utak, folyók).

A települést tekintve pontos adatokat csak a lakosságot tekintve találunk. Ennek ismeretében Sarmaság a lakosságszámát figyelembe véve ún. nagyfalunak számít (Tóth 1998: 439). A település összlakossága 4362 fő a 2011-es népszámlálás adatai szerint. A magyar lakosság aránya 79,6% (3407 fő).

3. Sarmaság község lakosságának megoszlása az etnikumokat tekintve

4. ábra. Sarmaság község területhasználata

4.3. A vizsgált helynévanyag

A névanyag összeállításához különböző monográfiákat, gyűjtéseket használtam fel. Az egyik legtöbb helynevet tartalmazó ilyen szöveg Szabó T. Attila *Erdély Történeti Helynévgyűjtése 3. Szilágy megye* c. gyűjtése 2002-ből. Ebben a forrásban található a legtöbb történeti helynév – 18. és 19. századi adatok –, illetve a nevek különböző változatai is megtalálhatók, viszont azok

eredetéről és lokalizációjáról nem közöl információt; továbbá a nevek ragos alakja, illetve a jelölt hellyel kapcsolatos néhány adat olvasható még. A forrás összesen 88 helynevet közöl.

Felhasználtam továbbá Dr. Petri Mór 1901-es monográfiáját: *Szilágy vármegye monographiája*. Ez, a leginkább 19. századi adatokat közlő forrás 63 helynevet említ. A jelölt helyek lokalizációjáról és a nevek eredetéről nem közöl információt. Négy név esetében olvashatunk megjegyzést zárójelben. Ezek esetében román szavakat magyaráz meg, amelyekből a helynevek származhatnak: „*Blidericze (blidăriță [oláh] = tálas)*”, „*Blidár (blidar [oláh] = tálas)*”, „*Purkurecz (porcăreț = porkarecz és purkurecz = disznós [oláh])*”, „*Lunka (luncă [oláh] = völgy)*” (Petri 1901: 314).

Két kismonográfia is forrásként szolgált a kutatás során. Bessenyei István 1998-as kismonográfiája 72, Horváth Józsefé (1999) pedig mindössze 12 helynevet közöl. Mindkét forrásban a nevek felsorolás szintjén szerepelnek. Bessenyei megnevezi a helyfajtát, majd pedig felsorolja a neveket. Horváth vele szemben csak felsorolja a határ- és dűlőneveket mindenfajta megjegyzés nélkül.

Az utolsó felhasznált forrás Katona Lajos 2014-es kötete volt, amely összesen 118 nevet közöl, ebből 33 belterületi és 85 külterületi név. Ez az egyetlen forrás, amely lokalizálja is a neveket, információkat közöl a jelölt helyről, valamint néhány esetében megpróbál magyarázatot is adni a név keletkezésére és jelentésére.

Ezeket a történeti forrásokat egészítettem ki az önkormányzattól kikért 1971-es kataszteri térkép, valamint az első-, a második-, a harmadik- és az 1941-es katonai felmérések térképeinek adataival. A minél bővebb helynévanyag összegyűjtése érdekében kikértem a 2023-ban használt utcanevek jegyzékét is az önkormányzattól. Mivel a jegyzék román nyelvű, tehát az utcanevek román változatát (*Forrás utca – strada Izvorului, Hajnal utca – strada Zorilor*) tartalmazza, ezeket a román adatokat ebben a dolgozatban csak érintőlegesen vizsgáltam.

A történeti adatok összegyűjtését egy hagyományos élőnyelvi helynévgyűjtés követte. A gyűjtést 16 adatközlővel végeztem, akik 20–84 év közöttiek voltak az interjúk idején. A gyűjtés két fázisban: 2023. január–március és 2023. július–október között folyt. Az interjúk elkészítésekor a szóbeli interjú módszerét választottam. Az interjúk félig strukturáltak voltak. Az adatközlőkhöz egy A1-es méretű színes térképpel és lappal érkeztem. A térképnek fontos szerepe volt abban, hogy az adatközlők látták is azt a területet, amelyről épp beszélgettünk, így nagyban hozzájárult a lokalizáláshoz. Az idősebb korosztály könnyebben boldogult a papír alapú térképpel, a fiatalok számára nem jelentett gondot sem a nyomtatott, sem az interneten elérhető térképek (GoogleMaps, GoogleEarth) használata, így az

adatközlőkhöz alkalmazkodva mindhármát használtam. Néhány esetben az is segített, hogy emlékezzenek egy-egy névre, és el tudják helyezni, hogy látták a szomszédos, általuk jobban ismert területeket a térkép(ek)en. Volt néhány előre megírt kérdésem is, amelyek iránymutatókként szolgáltak a beszélgetéshez. Ilyen kérdések például: „*Hogy hívják ezt a területet itt a vasút és a patak között?*”, „*Van-e más megnevezése ennek a területnek?*”, „*Tudja-e esetleg, hogy honnan kaphatta ez a terület a nevét?*”

Az összegyűjtött névanyagot a Magyar Nemzeti Helynévtár Program formai követelményeit figyelembe véve adatbázisba rendeztem (1. melléklet). A gyűjtés végeztével összesen 645 helynevet sikerült összegyűjtenem, amelyek 429 objektumot jelölnek. A helynevek és az objektumok száma azért tér el egymástól, mert vannak területek, amelyeket több név is jelöl (ilyen például a *Báza / Elite / Romcseráj; Kis-ártézi / Csergetéki-ártézi; Domokos-sikátor / Boda-sikátor / Báránka utca / str. [strada] Mioriței*), illetve vannak olyan nevek is, amelyek több különböző területet is megneveznek (például *Gorgoncé* mint szántóföld és *Gorgoncé* mint erdő; *Kariera* mint szántóföld és *Kariera* mint bányató; *Kényszer* mint legelő és *Kényszer* mint szántóföld). Ebben a dolgozatban a magyar helynevek szerkezeti elemzését végzem el, és mutatom be, a román helynevek részletes vizsgálatától itt most eltekintek, és csak röviden mutatom be őket az 5.6. fejezetben. A 645 névből 531 magyar név, 114 pedig román.

5. A helynevek elemzése

5.1. A Sarmaság település névváltozatai és a településnév etimológiája

Petri Mór 1901-es monográfiájában közli Sarmaság középkori névváltozatait: „*Sarmasagh* (1355, 1423), *Sármaság* (1466), *Sarmassagh* (1475), *Sármaságh* (1487)” (Petri 1901: 306). Petri Mór szerint a név a *sarmás* növénynévből és a gyakori *ság* helynévből áll.

Szabó T. Attila gyűjtésében is találunk 16., 17. és 18. századi adatokat: *Sarmasagh* (1581), *Sarmasagh* (1590), *Sarmasag* (1617), *Sarmaság* (1768) (Szabó 2002: 144), a név eredetéről viszont nem közöl információt.

A település nevével a katonai felmérésekkor készült térképeken is találkozhatunk. Az első- és a második katonai felmérés térképén a *Sarmasag* név szerepel (Ekft. 1783, Mkft. 1869). A harmadik katonai felmérés térképén két névváltozatot is olvashatunk: *Sarmaság* és

Siarmasiagu (Hkft. 1883). Az 1941-es térképen a ma is használatos név szerepel: *Sarmaság* (Mkft. 1941). A kataszteri térkép a település nevét *Sarmaságként* adja meg (Kat. 1971).

Más településekhez hasonlóan Sarmaság esetében is használják a fiatalok a *Sarmaságcity* szleng helynevet.

A *Korunk* c. folyóirat 1975. augusztusi számában olvasható Beke György írása Sarmaságról. A szerző több sarmaságival is beszélgetett a cikk megírásához, többek között Kui Jánossal is, aki akkor magyartanár volt a településen. Ebben a cikkben Kui János a település nevét szintén a *sárma* növénynévre és a *ság* utótagra vezeti vissza „*Sarmaság – összetett szó, magyarázza. Előtagja a sárma, a gyöngyvirág családjába tartozó növény. (...) A szó második tagja a ság képzőnek tűnhetnék. Nem az. A régiségben erdőséget, tömeget, sűrűséget jelentett.*” (Beke 1975: 626-627).

Kiss Lajos szintén erre a két tagra vezeti vissza a név eredetét. A *sárma* növénynév, a kígyóvirág vagy vadhagyma másik neve, a *ság* köznév pedig dombot, erdős magaslatot jelent (Kiss 1988: 453). Horváth József 1999-es kismonográfiájában annyiban tér el Petri Mór és Kiss Lajos megközelítésétől, hogy ő a *-ság* utótagot képzőnek tekinti, ami a *sarma* (gyöngyike, kígyóhagyma) előtaghoz járul (Horváth 1999: 451).

Bessenyei István kismonográfiájában a falu egykori birtokosára, Sarmasághy Lászlóra vezeti vissza a nevet (Bessenyei 1998: 5).

A szájhagyomány szerint is a település az itt sűrűn fellelhető *sarmás* növényről kapta a nevét. A román *Sărmășag ~ Șarmășag* a magyar név románosítása (Kiss 1988: 453).

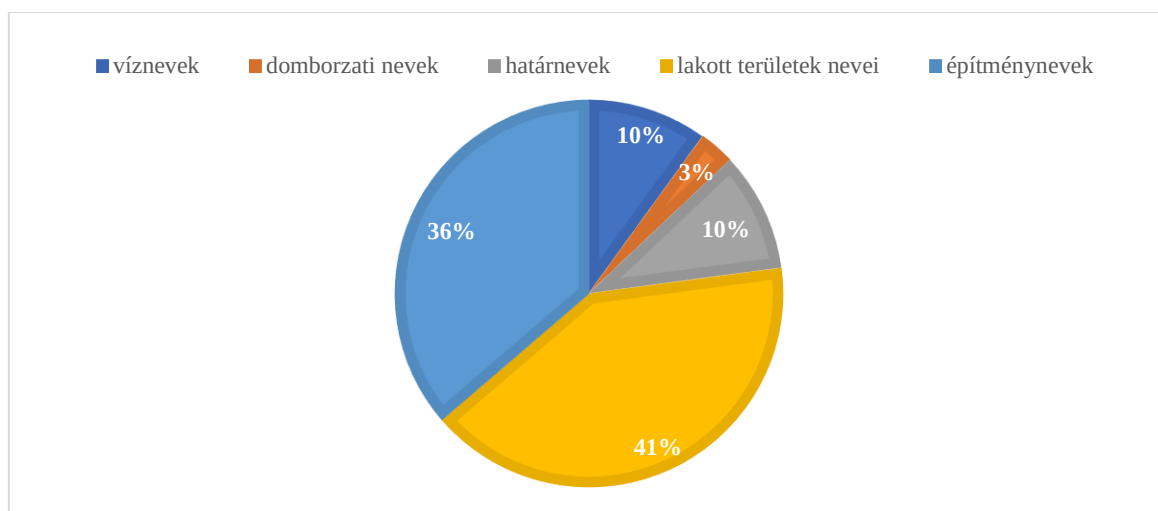
5.2. A helynevek helyfajták szerinti megoszlása

Mint ahogy arra már mások is rávilágítottak (Hoffmann 2007: 53, Ditrói 2017: 31–32) a külterületi és a belterületi neveket illetően eltérés van a névadási módszert illetően. Míg a külterületi nevek többnyire a természetes névadás eredményei, a belterületi nevek a legtöbb esetben mesterséges névadás során jönnek létre, amely mögött hivatalos névadási gyakorlatok és modellek állnak. Míg a természetes névadásban jellemzően a denotátum valamilyen sajátossága fejeződik ki, addig a mesterséges névadásban a már alkalmazott névmodellekhez való igazodás igénye a meghatározó (Hoffmann 2007: 23). A dolgozatban éppen ezért külön tárgyalom a belterületi és a külterületi neveket. A felosztás után nyilvánvalóvá vált, hogy a vizsgált helynévanyag 531 nevéből (a román nevek nélküli szám) 201 belterületi-, és 330 külterületi név van. Tehát a belterületi nevek aránya: 37.85%, a külterületi neveké pedig: 62.14%.

Ahogy az az alábbi táblázatban is jól látható, a belterületi nevek esetében a legnagyobb arányban a lakott területek nevei és az építménynevek fordulnak elő. A víznevek és a határnevek közel egyforma arányban találhatók meg a belterületen. A legkisebb arányban a domborzati nevek fordulnak elő, mindössze hét ebbe a csoportba tartozó név van.

helyfajta	víznevek	domborzati nevek	határnevek	lakott területek nevei	építménynevek	összesen
a nevek száma	20	6	20	82	73	201
százalékos megoszlás	9.95	2.98	9.95	40.79	36.31	100

5. ábra. A belterületi nevek helyfajták szerinti megoszlása

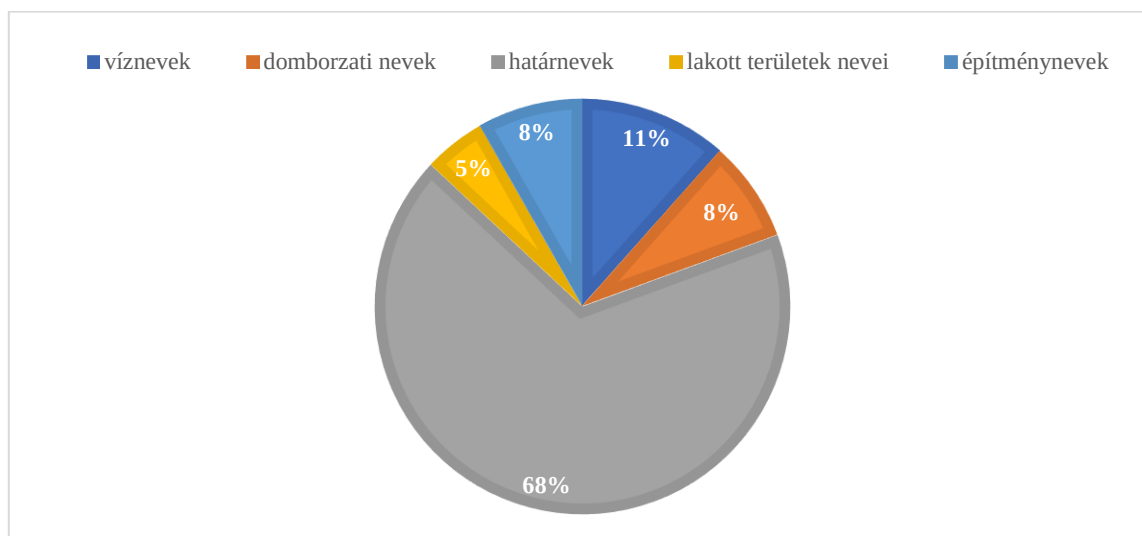

6. ábra. A belterületi nevek helyfajták szerinti százalékos megoszlása

A külterületi nevek helyfajták szerinti megoszlása a 7. ábrán szereplő táblázatból jól kiolvasható. A nevek legnagyobb részét a határnevek teszik ki, ezt követik a víznevek. Az építménynevek és a domborzati nevek hasonló arányban fordulnak elő a külterületen. A legkisebb arányban a lakott területek nevei fordulnak elő.

helyfajta	víznevek	domborzati nevek	határnevek	lakott területek nevei	építménynevek	összesen
ide tartozó területek száma	38	26	223	16	27	330
százalékos megoszlás	11.51	7.87	67.57	4.84	8.18	100

7. ábra. A külterületi nevek helyfajták szerinti megoszlása

8. ábra. A külterületi nevek helyfajták szerinti százalékos megoszlása

A felosztásból szépen kitűnik mind a település határhasználata, mind a természetföldrajzi arculata. Sarmaságon sokan foglalkoznak a mai napig mezőgazdasággal, nagyterjedésű szántóföldeket dolgoznak meg, valamint számos szőlőhegyet művelnek. A településhez emellett két kisebb és egy nagyobb erdő is tartozik. Mindez pedig a határnevek nagy számából is jól kitűnik. Sarmaság külterületén szép számban találhatunk időszakos vízfolyásokat, árkokat, kutakat, ezt a víznevek aránya is szépen tükrözi. A helyfajták megoszlásából világossá válik továbbá a település domborzata is. Sarmaság domborzatára az alacsony dombok jellemzők, a domborzati nevek többségét ezeknek a megnevezése teszi ki: *Akasztó-domb*, *Bérc*, *Miski-domb* stb. Az építménynevek között a külterületen mezőgazdasági épületeket (*Gosztát*, *Komplex*, *Erdésház* stb.), nyaralókat (*Buxa-tanya*, *Meszelő-tanya* stb.), hidakat (*Vas-híd*, *Cifra-híd*, *Vámos-híd*) valamint utakat (*Janiskó út*, *Nyölcölös út*, *Vágási út* stb.) megnevező neveket találunk. A lakott területek nevei fordulnak elő a legkisebb arányban a külterületen, ez pedig azzal magyarázható, hogy a településhez nagyon kevés lakott külterület

tartozik. Néhány egykori tanyát tudunk ide sorolni, melyekből ma már egy sem létezik, illetve a lakott külterületnek számító Mojád falut és a pár éve teljesen elnéptelenedett szórványfalut, Partot.

5.3. A belterületi nevek elemzése

5.3.1. A belterületi nevek funkcionális-szemantikai sajátosságai

A helynevek funkcionális-szemantikai elemzésének alapfogalma a névrész. Szerkezeti szempontból a neveket két csoportra oszthatjuk: egy- és kétrészes nevekre, annak függvényében, hogy a helynév az általa jelölt helyről egy vagy két információt fejez ki. Az egyrészes nevek jóval ritkábban fordulnak elő a névrendszerekben, és leginkább a kisebb számú névállományokban figyelhetők meg (Hoffmann 2015: 383). A sarmasági helynévanyagot illetően a belterület 201 nevéből 57 egyrészes és 140 kétrészes. 4 névben kettőnél több funkció fejeződik ki, ezek a *Halastó-patak árka*, *Felső kis utca*, *Túlsó kis utca* és a *Sarmasági 1-es Számú Szakképző Iskola*.

A névfunkciók (fajtajelölő: F, sajátosságjelölő: S, megnevező: M) a belterület egyrészes neveit illetően úgy oszlanak meg, hogy a legnagyobb arányban a sajátosságjelölő funkcióval találkozunk, ezt követi a fajtajelölő funkció, a legkisebb arányban pedig a megnevező funkció fordul elő.

A sajátosságjelölő funkció esetében a leggyakrabban a hely viszonya valamely külső dologhoz fejeződik ki, összesen 31 névben. Ilyen nevek a *Balogh*, a *Kokisz* (a tulajdonos ragadványneve), a *Levente*, amelyek esetében a tulajdonos neve vált helynévvé, a *Kariera* név a hely kialakulását fejezi ki, a *Molo* helynév pedig az adott területen levő építményre utal. A hely valamilyen tulajdonságát fejezik ki a következő nevek: *Fővenyes* (a hely anyaga), valamint a *Márket*, *Malom*, *Kertészet* stb. (a hely funkciója, működése). A *Két-hegy-köz*, a *Két-út-köz* és a *Kert alja* helynevekben az adott hely más helyhez való viszonya nyilvánul meg. A sajátosságjelölő funkciójú nevek között egyetlen egy név van, amely esetében a funkció nem áll kapcsolatban a denotátummal, ez pedig a *Schuster* helynév. A *Schuster* egy bár megnevezése, a névnek pedig emlékeztető funkciója van, ugyanis régen a bár épületének helyén cipészet működött, tehát az itt dolgozó cipészre, suszterre emlékeztet a név.

Fajtajelölő funkcióval rendelkeznek a *Lonka*, *Kúria*, *Kastély*, *Bufet* stb. helynevek, összesen 19 adat. A legkisebb arányban a megnevező funkció fordul elő az egyrészes nevekben, mindössze 7 idetartozó névvel találkozhatunk: *Lente*, *Matt*, *Szivi*, *Csergeték*, *Romcseráj*, *Elite* és *Elizabet*.

A belterület kétrészes neveiben szinte kivétel nélkül az S+F funkció fedezhető fel, tehát az alaprészben a hely fajtája fejeződik ki: *Alsó-rét*, *Féreg-árok*, Kocsis János *dombja* stb., míg a bővítményrész a hely valamely sajátosságát fejezi ki: *Alsó-rét* (a hely viszonyított helyzete vö. *Felső-rét*), *Féreg-árok* (a területet használó neve, a *Féreg* ragadványnév a településen), *Kocsis János dombja* (a hely tulajdonosa).

Mindössze két név esetében figyelhető meg az S+M funkció: *Felső-Egeres* és *Alsó-Egeres*. Ezekben a nevekben az alaprész megnevezi magát a helyet, a bővítményrész pedig a hely viszonyított helyzetét jelöli meg: *Alsó-Egeres* 'az E81-es országúttól északra levő Egeres' és *Felső-Egeres* 'az E81-es országúttól délre levő Egeres'.

Ha megfigyeljük az S+F funkciójú nevek bővítményrészeit, akkor azt vehetjük észre, hogy akárcsak az egyrészes nevek esetében úgy itt is a leggyakrabban a hely valamely külső dologhoz, körülményhez való viszonyára utaló bővítményrész fordul elő: *Varga-kert* (a terület a Varga család tulajdona), *Boda-sikátor* (az itt lakó Boda család után), *Kariera-tó* 'bányató' (a bővítményrész ebben az esetben a hely kialakulására utal. A román *carieră* szó olyan bányát jelent, ahol külszíni fejtés folyik. A Kariera-tó a bánya működésének következtében alakult ki, a név erre utal.) stb. Ilyen típusú bővítményrésszel 60 név esetében találkozunk.

A hely valamely tulajdonságára, valamint a hely valamely más helyhez való viszonyára utaló bővítményrész közel egyforma arányban fordul elő a névanyagban. 24 név bővítményrésze utal az adott hely valamilyen tulajdonságára: *Nagy iskola* (a hely mérete), *Régi ártézi* (a hely kora), *Ócska malom* (a hely állapota). 23 név bővítményrésze a hely valamely más helyhez való viszonyát fejezi ki: *Lentei út* (a hely pontos elhelyezkedése), *Lenti kultúr* (a hely viszonyított helyzete), *Zilahi patak* (irány megjelölése). 22 név esetében a bővítményrész funkciója nem áll kapcsolatban a denotátummal: *Jövő utca*, *Forrás utca*, *Szilágy utca* stb. Az ide tartozó nevek kivétel nélkül mind hivatalos utcanevek, tehát a hivatalos névadási gyakorlat eredményei. Ezekben a névrészekben az ún. konvencionális funkció fejeződik ki, ami azt jelenti, hogy a névadási gyakorlatban kialakult hagyomány szerint kerültek be az adott szavak a helynevekbe.

Az említett S+F funkció mellett néhány név esetében megfigyelhető az M+F funkció is, noha jóval kisebb arányban – mindössze 9 névben: *Egeres-rét*, *Zilah-patak*, *Alszeg utca* stb. Ezekben a nevekben az alaprész továbbra is a hely fajtáját jelöli, a bővítményrész pedig megnevezi magát a helyet. Az *Alszeg utca* ebben az értelemben 'az az utca (2), amely az Alszezen vezet át (1)'.

5.3.2. A belterületi nevek lexikális-morfológiai sajátosságai

A belterület egyrészes neveinek lexikális-morfológiai elemzése után arra jutottam, hogy a nevek igen változatos kapcsolódási mintákat hordoznak. Az 57 névből 35 olyan név van, amelyben egyetlen névelemet találunk. Ez a névelem lehet földrajzi köznév: *Lonka*, közszó: *Kúria*, személyt jelölő közszó: *Papó* vagy személynév: *Szicszay*. 9 egyrészes nevet két névelem alkot. A 9 név között találunk összetett közszót: *Vízbazin* és összetett földrajzi köznevet is: *Piactér*. Más kapcsolódási minták is előfordulnak a nevekben. A közszó+képző összetételével alakultak a Csergeték (*cserget* 'cserdít'+-ék) és a Fövenyes (*föveny*+*-s*) helynevek. A *Kert alatt* és a *Kertek alatt* helynevekben a földrajzi köznév+névutó szerkezetet vehetjük észre. 3 név esetében megfigyelhetünk a fentieknél kissé bonyolultabb szerkezetet is. A *Két út köz* és a *Két hegy köz* nevekben a közszó+földrajzi köznév+földrajzi köznév, a *Két hegy közti* névben pedig a közszó+földrajzi köznév+névutómelléknév szerkezeteket állapíthatjuk meg.

Van továbbá néhány olyan név, amelyekben a fent bemutatott minták közül egyiket sem vehetjük észre: *Romcseráj*, *Elite*, *Matt*, *Szivi* és *Molo*. Ezek a nevek a hivatalos elnevezésekből alakultak: *Romcseráj* a ROMCEREAL-ból, *Elite* a S.C. INDUSTRIES ELITE S.A.-ból, *Matt* a M.A.T. mozaikszóából, *Szivi* a Szi&Vi Terrace megnevezésből és a *Molo* a MoloGarden étteremnévből.

A belterület kétrészes neveiben a leggyakrabban előforduló kapcsolódási minta a közszó+földrajzi köznév, összesen 32 név épül így fel, ilyen például a *Bika-rét*, *Szegfü utca*, *Víz-ház*. Az ide tartozó nevek fele hivatalos utcanév, tehát a hivatalos névadás eredménye. A második leggyakoribb minta a személynév+földrajzi köznév (26 név), ilyen típusú nevek a *Varga-szilvás*, a *Hőgye-sikátor* és a *Lakatos-kert* is. A kétrészes neveknel találkozunk olyanokkal is, amelyek esetében egy melléknévhez járul földrajzi köznév (26 név): *Régi ártézi*, *Kis-állomás*, *Új út* stb., illetve olyanokkal is, amelyekben egy helynévhez járul földrajzi köznév (17 név): *Telepi játszótér*, *Csergetéki kút*, *Felszeg utca* stb. A helynév+földrajzi köznév típusú neveknel 11 név esetében a helynév -i képzős alakjához járul a földrajzi köznév, 6 névben pedig a helynév mindenféle toldalék nélkül szerepel. Viszonylag gyakori kapcsolódási minta még a személyt jelölő közszó+földrajzi köznév (9 név): *Milliomos-negyed*, *Pap-rét*, *Cigány-kút*, valamint a személynév+közszó is (9 név): *Sólyom bolt*, *Kokisz bár*, *Pocsék bár* (a Kokisz és a Pocsék ragadványnevek).

Ritka kapcsolódási minták, és csak néhány név esetében figyelhetők meg a következők: földrajzi köznév+földrajzi köznév (6 név): *Forrás utca*, *Bányatelep*, *Temető-tető*;

melléknév+közszó (6 név): *Kis iskola, Nagy iskola, Lépcsős bolt* stb.; közszó+közszó (1 név): *Ökörnyél*; személyt jelölő közszó+közszó (1 név): *Schuster bár*; melléknévi igenév+földrajzi köznév (1 név): *Csinált út*.

Összegzésképp elmondható, hogy úgy az egyrészes, mint a kétrészes nevek esetében a helynevekben leggyakrabban a földrajzi köznevek, a személynevek, valamint a közszavak fordulnak elő névelemként. Addig míg az egyrészes nevekben toldalékok nem fordulnak elő névelemként, addig a kétrészes nevekben találkozunk toldalékot tartalmazókkal. Az előforduló toldalékok az *-i* képző, amely minden esetben olyan névhez járul, amely egyrészes névként is él: *Lente – Lentei út, Telep – Telepi játszótér, Csergeték – Csergetéki-kút*; valamint a birtokviszonyt kifejező birtokos személyjel. Birtokos személyjel minden esetben a földrajzi köznévhez járul. Két típusú kapcsolódási mintában fordul elő birtokos személyjel: személynév+földrajzi köznév+birtokos személyjel, például *Kocsis János dombja*, illetve helynév+földrajzi köznév+birtokos személyjel, például: *Lente árka*. A személyneveken, valamint a közszavakon kívül nagyon ritkán előfordulnak melléknevek, névutók, névutómelléknevek és melléknévi igenevek is névelemként.

5.4. A külterületi nevek elemzése

5.4.1. A külterületi nevek funkcionális-szemantikai sajátosságai

A külterületi neveket illetően a 330 névből 92 egyrészes és 230 kétrészes. 8 névben kettőnél több funkció fejeződik ki, ezek az *Akasztó-far-hegy, Pusztá-kis-hegy, Száraz-ág-oldal, Hídvégi-határ-szél, Kis-rét-legelő, Lompéti-határ-szél, Majád-erdő-legelő* és a *Szigeti-határ-szél*.

A névfunkciók (fajtajelölő: F, sajátosságjelölő: S, megnevező: M) a külterület egyrészes neveit illetően úgy oszlanak meg, hogy a legnagyobb arányban a sajátosságjelölő funkció fordul elő, ezt követi a fajtajelölő, a legkisebb arányban pedig a megnevező funkció. Ezt a megoszlást mutatják a belterületi nevek is, annyi különbséggel, hogy míg a belterületi neveknél viszonylag nagy az eltérés az egyes kategóriákba tartozó helynevek száma között, addig a külterületi neveknél ez a szám jóval kiegyenlítettebb. Továbbá a külterület esetében olyan nevekkel is találkozunk, amelyek egyik kategóriába sem sorolhatók. A kategorizálhatatlan nevek közé olyan nevek tartoznak, mint a *Mitrez, Bliderice, Perecsere, Hígyik, Buson* stb.

A sajátosságjelölő funkció esetében a legtöbb esetben a hely viszonya fejeződik ki valamely külső dologhoz. A *Bajza*, *Gorgoncé*, *Leitner* nevek a tulajdonosokra utalnak, míg a *Nád*, a *Bükk*, a *Palántszőlő* nevekben a hely növényzete tükröződik. Találunk továbbá olyan nevet is, amely a hely kialakulására: *Kariera*, *Vágás*; a hellyel kapcsolatos eseményre *Kényszer* vagy az adott helyen levő (egykori) építményre: *Keresztnél*, *Bálványos* utal. A külterületi egyrészes nevek között összesen 30 sajátosságjelölőt találunk.

Fajtajelölő funkcióval rendelkeznek az olyan nevek, mint a *Bazin*, *Bérc*, *Dögtér* stb., összesen 25 adat. Megnevező funkcióval 21 név rendelkezik, többek között ilyen a *Gosztát*, *Komplex* és a *Kraszna* is.

A külterület kétrészes neveiben is a legtöbb esetben az S+F funkcióval találkozunk, tehát olyan nevekkel, amelyek alaprésze a hely fajtáját jelöli meg: *Nagy-láb*, *Kollektív-szőlő*, *Kényszer-legelő*, a bővítményrész pedig valamilyen sajátosságra utal: *Pőcsik-hegy* (a hely tulajdonosa), *Nagy-hegy* (a hely mérete), *Tekenő-hát* (a hely alakja) stb.

Találkozunk továbbá S+M funkciójú nevekkel is, amelyekben az alaprész megnevezi magát a helyet, a bővítményrész pedig valamilyen sajátosságot fejez ki, vagy a hely viszonyított helyzetét: *Alsó-Bérc*, *Felső-Bérc*, vagy a hely tulajdonságát, leginkább a méretét: *Kis-Romocsa*, *Nagy-Romocsa* írja le.

25 névben figyelhetjük meg az M+F funkciót, ezek olyan nevek, amelyekben az alaprész a hely fajtáját, a bővítményrész pedig magát a helyet jelöli meg: *Búsony-mező*, *Töklen-erdő*, *Kraszna-folyó* stb.

Akárcsak a belterület kétrészes neveinél, úgy a külterületi neveknél is megvizsgáltam az S+F funkciójú nevek bővítményrészeit. A fentebb vizsgált csoportokhoz hasonlóan, itt is a legtöbb esetben a névben az adott hely viszonya tükröződik valamilyen külső dologhoz, körülményhez, összesen 90 névben. Ez a külső dolog, körülmény lehet a növényzet: *Bükk-erdő*, az állatvilág: *Kígyós-berek*, a tulajdonos: *Meszelő-tanya* (a *Meszelő* itt ragadványnév), a hely kialakulása, eredete: *Vágás út*, illetve a hellyel kapcsolatos esemény: *Kényszer-legelő*. A *Kényszer-legelő* helynévben az 1924-es földreform eseményei köszönnek vissza: a területet elvették a birtokostól és a falunak adták (Beke 1975: 203 idézi Katona 2014: 71).

A belterületi nevekhez hasonlóan a hely valamely tulajdonságára, valamint a hely valamely más helyhez való viszonyára utaló bővítményrész hasonló arányban fordul elő a külterületi névanyagban is. 38 névben a hely valamely más helyhez való viszonya tükröződik: *Vágási út* (a hely pontos elhelyezkedése), *Alsó-Bérc* (a hely viszonyított helyzete), *Ökörítői-rét* (irány megjelölése). 33 névben utal a bővítményrész a hely valamilyen tulajdonságára: *Vas-*

híd (a denotátum anyaga), *Tapasztó gödör* (a hely funkciója), *Büdös-kút* (a denotátum szaga) stb.

A külterület kétrészes nevei között számos olyan nevet találunk, amelyek esetében a névrészfunkciókat egyáltalán nem, vagy csak részben tudjuk meghatározni. Ezek a legtöbb esetben ma már nem ismert történeti nevek, mint például a *Balato-rét* vagy a *Buzon-tó*, de találhatunk nehezen meghatározható élő helyneveket is: *Satykó partja*, *Mézse-patak*. Ezekben a nevekben az alaprészek kivétel nélkül mind a hely fajtáját jelölik meg. A bővítményrészek vizsgálata viszont gondot jelent, hiszen sok esetben nem tudjuk meghatározni, hogy mire is utalnak, mire is utalhatnak ezek a szavak. Egy név esetében már az alaprész funkciójának meghatározása is gondot jelent, hiszen már maga a szótő is nehezen meghatározható. Az elemzést az sem könnyíti meg, hogy az adott névnek három variánsa is él és használatos. Ez a név egy szántóföld neve: a *Réz zugja* ~ *Rész szugja* ~ *Réz fugja*.

Végül pedig az olyan esetekre térnék még ki, amikor a két névrész ugyanazt a funkciót tölti be. Csupán két ilyen névvel találkozunk. A *Bérc-Sarmaság* történeti név, amelyben mindkét névrész valódi helynév, és az adott helyet nevezi meg, tehát az M+M funkciót figyelhetjük meg. Az *Erge-patak* esetében mindkét névrész fajtajelölő. Az *erge* jelentése 'kisebb vízfolyás, árok', míg a *pataké* 'csermelynél nagyobb, folyónál kisebb folyóvíz, árok' (Bába–Nemes 2014: 135, 266). Az *Erge-patak* helynév névrészeinek funkciója tehát az F+F funkció.

5.4.2. A külterületi nevek lexikális-morfológiai sajátosságai

A külterületi nevek egyrészes nevei esetében a belterület egyrészes neveihez hasonló eredményt kaptam. A 92 névből mindössze 7 tartalmaz egynél több névelemet. Itt kell megjegyeznem, hogy néhány név esetében problematikus volt eldönteni, hogy hány névelemet tartalmazó névről is van szó. Ezek olyan nevek, amelyeknél nem egyértelmű, hogy milyen szóból alakultak ki. Ilyen a *Majád* ~ *Mojád*, a *Sájtner*, a *Mitrez*, a *Mézse* és más nevek, összesen 21 név. Ezeket a neveket egy névelemet tartalmazó neveknek vettem.

A belterület egyrészes neveihez hasonlóan itt is a névelem leggyakrabban földrajzi köznév (30 név): *Szakadás*, *Szállás*, *Vágás* stb.; közszó (20 név): *Kényszer*, *Összecsapás*, *Gosztát* (a román gospodărie de stat 'állami gazdaság' összetételből) stb.; illetve személynév (9 név): *Leitner*, *Bajza*, *Gál György* stb. Megjelenik továbbá névelemként, noha jóval kisebb arányban, személyt jelölő közszó: *Remete* és melléknévi igenév: *Dübögő*, *Fesztítő* is.

A külterületi egyrészes nevek között mindössze 7 olyan név van, amelyet két névelem alkot: *Kertek alja* (földrajzi köznév+földrajzi köznév), *Fűpad* és *Fürjpad* (közszó+földrajzi köznév), *Gorgoncé* (személynév, a román 'Gorgan' személynévből+ -é birtokjel), *Keresztnél* (közszó+ -nél rag), *Uraké* (személyt jelölő közszó+ -é birtokjel). Az utolsó két névelemből álló név a *Kaszahód*. Ebben a névben úgy tűnik, hogy a *kasza* közszóhoz járul az utótag, amely értelmezhető úgy is mint a mértékegység és úgy is mint az állat. Hogy pontosan melyikről van szó problematikus eldönteni, hiszen a történeti források sem nyújtanak segítséget. Csupán Szabó T. Attila említi a nevet *Erdély Történeti Helynévgyűjtése* c. munkájában *Kasza* *hogy* formában (2002: 146).

Meg kell említenem továbbá, hogy három olyan egyrészes névről is beszélhetünk, amelyek településnévként is léteznek. Az első ilyen név a *Mojád*, amely a Sarmaság területéhez tartozó lakott külterületet nevezi meg. A másik név a *Szoldobágy*, amely egy szántó megnevezése. Petri Mór *Szilágy vármegye monographiája* c. munkájában ír arról, hogy Szoldobágy nevű helység több is volt – és van ma is – Szilágy, Bihar és Szatmár megyében „*Az a Szoldobágy nevű helység, melyet az oklevelek Közép-Szolnokban mondanak, Derzsida mellett feküdt. Szolduba, Szoldubicza helyek vannak ma is a két Derzsida, a két Szopor meg Girókuta vidékén. Szolduba helyet Hídvég, Lompért és Somlyó-Győrtelek közt is találunk.*” (Petri 1901). Az érdekesség az, hogy a Sarmasághoz tartozó Szoldobágy nevű szántó is Hídvég (Krasznahídvég, románul Măierişte) és Szilágylompért települések között terül el. Felvetődik a kérdés, hogy van-e összefüggés az egykori helység és a szántó között, ugyanott fekszik-e a kettő. A harmadik név, amely településnévként is él a *Cibó*. A helynév Sarmaságon egy erdőrészt nevez meg, létezik azonban Cibó nevű település is Suceava megyében (Sebestyén 2012: 35).

A külterület egyrészes nevei tehát többnyire egy névelemből állnak. A névelemeket leginkább földrajzi köznevek, közszók és személynevek alkotják, megjelennek továbbá toldalékok is: a -nál határozórag, valamint az -é birtokjel.

A külterületi kétrészes nevek esetében a leggyakrabban a személynév+földrajzi köznév típusú szerkezet fordul elő: *Süldő-szilvás* (a Süldő ebben az esetben ragadványnév), *Tóth Ferenc-árok*, *Benkő-kút* stb., összesen 43 ilyen név van. További hat név esetében a földrajzi köznévhez birtokos személyjel is társul: *Tóth Ferenc tagja*, *László Tamás cseréje*, *Kovács András erdője*. A második leggyakoribb szerkezet a képzetlen melléknév+földrajzi köznév típusú, összesen 35 név épül így fel, például a *Nagy-erdő*, *Hosszú-csere*, *Büdös-kút*. A legtöbbször felhasznált melléknévek a *nagy* és a *kis*, valamint az *alsó* és a *felső* melléknévek. A harmadik legtöbbször előforduló szerkezet a közszó+földrajzi köznév szerkezet (22 név):

Pokol-tó, Kollektív-szőlő, Kakas-domb. További 11 névben a közsóhoz képző is társul, vagy az -s vagy az -i képző. Ilyen típusú nevek a következők: *Vámos-híd, Téglás-rét, Kígyós-berek, Kincstári-tanya, Cigányi-láb, Pünkösdi-kút.* Azok a nevek, amelyekben a közsóhoz az -s képző járul a közsóból képzett melléknév lesz. Viszonylag gyakori szerkezet még a településnév+földrajzi köznév is. 18 ilyen szerkezetű név van, amelyből 14 esetében a településnévhez -i képző is járul: *Majád-erdő, Szigeti-hegy* (az előtag a Szilágysziget, románul Sighetu Silvaniei településnévből jön), *Ökörítői-rét* (Ökörítő, románul Sălăjeni). Olyan településnév+földrajzi köznév típusú névről is beszélhetünk, amelyben nem a településnév, hanem a földrajzi köznév kap toldalékot, ilyen név a *Kövesd magassa*. Ebben a névben a földrajzi köznévhez birtokos személyjel kapcsolódik.

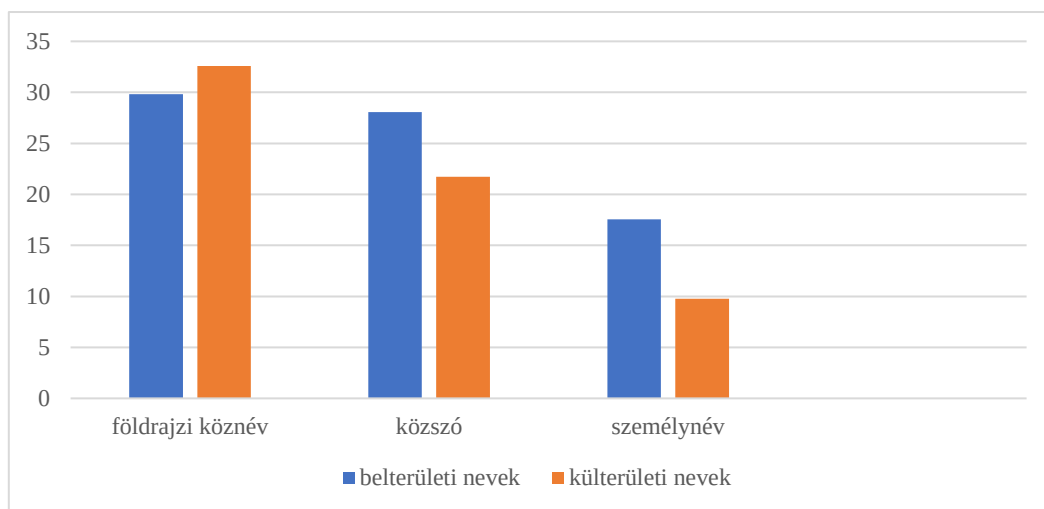
Akárcsak a belterület kétrészes nevei esetében úgy itt is találkozunk földrajzi köznév+földrajzi köznév (19 név): *Vágás út, Sás-rét, Erge-patak*; valamint személyt jelölő közsó+földrajzi köznév (10 név): *Zsidó-föld, Pap-kút, Oláh temető* típusú nevekkel. Néhány személyt jelölő közsó+földrajzi köznév típusú névben a földrajzi köznévhez birtokos személyjel is kapcsolódik: *Urak malma, Urak szőlője, Báró erdője* stb.

A külterületi kétrészes nevek esetében több olyan nevet is találunk, amelyek nem csak két vagy három névelemből állnak. Ilyen típusú nevekből csak néhány van a névanyagban, és szinte minden esetben csak egy név rendelkezik az adott szerkezettel. Háromnál több névelemből állnak a következő nevek: *Hidas-patak árka* (közsó+ -s képző+földrajzi köznév+földrajzi köznév+birtokos személyjel / képzett melléknév+földrajzi köznév+földrajzi köznév+személyes birtokjel), *Cigányi-láb-tető* (közsó+ -i képző+földrajzi köznév+földrajzi köznév), *Kis-malom árka* (melléknév+földrajzi köznév+földrajzi köznév+birtokos személyjel) stb.

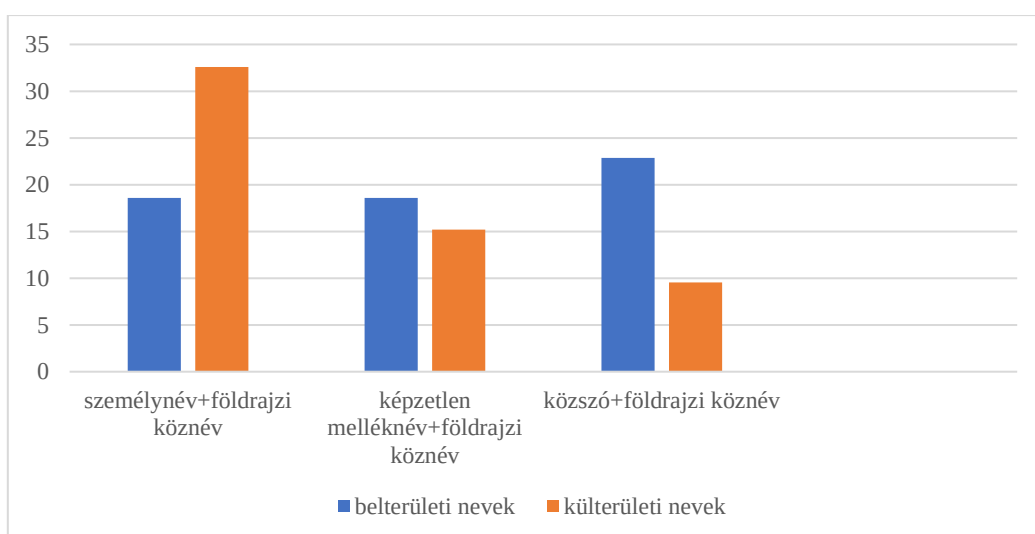
A külterületi kétrészes nevekben találkozhatunk a legváltozatosabb kapcsolódási mintákkal, ami nem feltétlenül meglepő, hiszen a vizsgált helynévanyag 43.31%-át ezek a nevek teszik ki. A leggyakrabban személynevek, földrajzi köznevek, valamint a képzetlen melléknevek fordulnak elő névelemként, továbbá ebben a csoportban is gyakori névelemek a közsószavak.

A lexikális-morfológiai vizsgálat után összegzésképp elmondható, hogy az egyrészes nevekben a földrajzi köznév, személynév és közsó fordul elő névelemként, a kétrészes nevekben pedig a közsó+földrajzi köznév, személynév+földrajzi köznév és a képzetlen melléknév+földrajzi köznév a leggyakrabban előforduló szerkezet. Az alábbi táblázatokban jól látható, hogy milyen arányban fordulnak elő a bel- és külterület neveiben az említett köznevek

és személynevek, valamint a kapcsolódási minták. Az 9. és a 10. ábrán látható, hogy a földrajzi köznevek közel hasonló arányban fordulnak elő a belterület és a külterület egyrészes neveiben, míg a közzavak és személynevek előfordulása különbséget mutat: a belterületen mindkét típus nagyobb arányban fordul elő névelemként, mint a külterületen. A kétrészes nevek esetében a képzetlen melléknév+földrajzi köznév szerkezet fordul elő hasonló arányban a bel- és külterületen, míg a másik két szerkezet gyakorisága érzékletes különbséget mutat. A külterületi neveknél gyakoribb a személynév+földrajzi köznév szerkezet, míg a belterületen a közzó+földrajzi köznév az elterjedtebb.

9. ábra. Az egyrészes nevek leggyakoribb névelemeinek százalékos megoszlása

10. ábra. A kétrészes nevek leggyakoribb kapcsolódási mintáinak százalékos megoszlása

5.5. Az ingadozó névadás és homonímia Sarmaság magyar helynévanyagában

A lexikális-morfológiai elemzés lehetőséget nyújt az ingadozó nevek vizsgálatára, s ebből kiindulva pedig a szinonim és poliszém helynevek feltárására, bemutatására is. Olyankor, amikor a különböző névadó sajátosságok különféle neveket motiválnak többszörös névadásról beszélhetünk. Párhuzamos névadásról akkor beszélhetünk, ha ugyanaz a sajátosság jelentésükben megegyező névpárokat hoz létre különféle nyelvekben. A kettő között található az a jelenség, amikor ugyanaz a sajátosság egy nyelven belül hoz létre különféle névpárokat. Ezt a jelenséget ingadozó névadásnak, az összetartozó neveket ingadozó névalakoknak nevezzük (Kaszás 1979: 27). A nevek szinkrón vizsgálatával tehát arra derülhet fény, hogy ugyanazon objektumot milyen szempontok alapján nevezték el, illetve, hogy milyen eltérő motivációk állhatnak a névváltozatok mögött. Hoffmann István *A helynevek jelentéstani vizsgálatához* c. tanulmányában bemutatja, hogy milyen nehézségek merülnek fel a történeti nevek szinonima-vizsgálatba való bevonásakor. Nehézséget jelent, hogy a történeti nevek pontos formáinak, szerkezeteinek valósága megkérdőjelezhető a hivatalos szervek névtorzításainak következtében, emellett a csak térképekről adatolható neveknél nem lehetünk biztosak abban sem, hogy a nevet valóban használta-e a közösség, vagy csak a hivatalos névadás eredménye (Hoffmann 1980: 71). Az említett nehézségek miatt az ingadozó nevek, valamint a szinonim nevek vizsgálatába csak az élő helyneveket vontam be.

A sarmasági helynévanyag élő helynevei között 67 ingadozó névpár található meg, amelyek kettős-, hármas- és négyes ingadozást mutatnak. 46 objektum visel két-, 18 objektum három-, 3 objektum pedig négy nevet. Az ingadozás számos tényezőben megnyilvánulhat: az eltérő nyelvtani szerkezetben, a bővítményrészek különbözőségében vagy ennek elmaradásában, illetve a szinonim elemek felhasználásában stb. (Kaszás 1979: 27).

A kettős ingadozás esetében a következő típusok fordulnak elő:

1. az alaprészek egymás szinonimái: *Akasztó-domb ~ Akasztó-part*;
2. a bővítményrészek eltérnek: *Felszegi-rét ~ Felső-rét*, *Matt utca ~ Forrás utca* stb.;
3. a hivatalos és a népi név ingadozása: *Felső kultúr ~ Művelődési Ház*, *Új utca ~ Tavasz utca* stb.;
4. jelöletlen és jelölt birtokos szerkezet ingadozása: *Féreg-árok ~ Féreg árka*, *Tóth Ferenc-árok ~ Tóth Ferenc árka* stb.;
5. az alaprészek eltérnek: *Ökör-nyél ~ Ökör-nyíl*, *Miski-domb ~ Miski-hegy* stb., illetve az egyik alaptag birtokos személyjelet tartalmaz: *Tóth Ferenc-tanya ~ Tóth Ferenc tagja*;

6. az alaprész megtoldása bővítményrészsel: *Bányatelep ~ Telep*;
7. az alapnév osztályjelölő közszóval való megtoldása: *Cigányi-láb ~ Cigányi-lábtető*, *Kis-rét ~ Kis-rét-legelő* stb., illetve az osztályjelölő közszó birtokos személyjelet tartalmaz: *Halas-tó ~ Halastó-patak árka*, *Hidas-patak ~ Hidas-patak árka* stb.;
8. a magyar név és a román névből származó névváltozat ingadozása: *Kabanna ~ Erdésház*;
9. ragtalan és ragos névváltozatok ingadozása: *Kereszt ~ Keresztnél*;
10. a névváltozatok szerkezete között nincs kapcsolat: *Erdőtér ~ Tökleni-legelő*, *Holt-Kraszna ~ Téglás-rét* stb.

A hármas ingadozás esetében a következő típusok fordulnak elő:

1. a bővítményrészek ingadozása: *Alsó kultúr ~ Lenti kultúr ~ Régi kultúr*, *Bence bolt ~ Dari bolt ~ Tamási bolt*, *Nyolcölös út ~ Nyölcöles út ~ Nyolszoros út*;
2. az alapnév bővítményrészsel való megtoldása, valamint a bővítményrészek ingadozása: *Ártézi ~ Régi ártézi ~ Felső ártézi*;
3. az alapnév osztályjelölő közszóval való megtoldása, valamint az alapnevek ingadozása: *Buson ~ Búsony ~ Búsony-erdő*, *Cibó ~ Cibol-oldal ~ Cibók-oldal*;
4. az alaprészek és a bővítményrészek is eltérnek az alábbi módon: *Buson árka ~ Buson-patak ~ Búsony-patak*;
5. a hivatalos és a népi nevek ingadozása (a népi nevek zárójelben olvashatók): *Fecske utca ~ (Templom utca ~ Tűlső kis utca)*, *Bárányka utca ~ (Domokos-sikátor ~ Boda-sikátor)*;
6. az alapnév ingadozása, illetve az egyik névváltozat osztályjelölő közszóval való megtoldása: *Kúria ~ Kastély ~ Kemény-kastély*, *Kariera ~ Kényszer ~ Kényszer-rét*;
7. az alapnév eltérő osztályjelölő közszóval való megtoldása: *Kényszer ~ Kényszer-legelő ~ Kényszer-oldal*;
8. az alapnév osztályjelölő közszóval való megtoldása, illetve egy harmadik szerkezeti szempontból nem kapcsolódó névváltozat ingadozása: *Csomor ~ Part ~ Part-tanya*, *Balogh Pizzázó ~ Balogh ~ Terasz*;
9. az alaprészek és a bővítményrészek is eltérnek: *Rész szugja ~ Réz zugja ~ Réz fugja*;
10. a bővítményrészek eltérnek, illetve az alaprész jelöletlen és jelölt alakja ingadozik: *Katona-árok ~ Sarmaság árka ~ Matt árka*;
11. a bővítményrész ingadozása, és egy harmadik szerkezeti szempontból nem kapcsolódó névváltozat: *Satykó partja ~ Saskó partja ~ Tapasztó gödör*;

12. az alaprészek eltérnek: *Rákosi-telek* ~ *Rákosi-kert* ~ *Rákosi-féle föld*;

13. a névváltozatok között nincs kapcsolat: *Romcseráj* ~ *Báza* ~ *Elite*.

A négyes ingadozásnál – tekintve az ide tartozó nevek alacsony számát – rendszerszerűség aligha mutatható ki. A *Kőpincék* ~ *Harap-égés* ~ *Kokas-domb* ~ *Kakas-domb* névváltozatok esetében két név között szorosabb kapcsolat van: az alaprész megegyezik és csupán a bővítményrészek térnek el, a standard és a nyelvváltozatban élő szóalakok (kakas ~ kokas). A nevek között ebben az esetben nincs összefüggés.

Szintén a névváltozatok között kettő szorosabb összefüggésben áll a következő névpárban *Hídvégi-rét* ~ *Hígyik* ~ *Kincstári-tanya* ~ *Kincstári-birtok*; a két utóbbi esetében az alaprész megegyezik, és csak a bővítményrészek térnek el.

Az utolsó ingadozó névpár a *Kövesdi-erdő* ~ *Nagy-erdő* ~ *Bükk-erdő* ~ *Bükk*. Ebben a csoportban az alaprészek három névben megegyeznek, csupán a bővítményrészek térnek el, illetve hozzájuk kapcsolódik az egyetlen névrészből álló *Bükk* helynév.

A nevek vizsgálata során felfigyeltem továbbá arra is, hogy vannak nevek, amelyek több különböző objektumot is megneveznek: *Malom*, *Gorgoncé*, *Hidas-patak*, *Kényszer* és *Szállás*. Az egyes helynevek jelentései között poliszémikus és homonim kapcsolat egyaránt előfordul. A *Gorgoncé* helynév egyaránt jelent erdőrészt és szántót is. Mindkét objektum tulajdonosa ugyanaz a személy volt, tehát ebben az esetben a jelentések között poliszémikus kapcsolat van. A *Hidas-patak* helynév jelent patakot és a mellette levő szántót is. Mivel a jelentések között van összefüggés (a két terület földrajzilag közel található egymáshoz), a jelentések között poliszémikus kapcsolat áll fenn. A *Malom* név egyaránt jelent épületet a belterületen és szántót a külterületen. A jelentések között ebben az esetben nincs összefüggés, így itt homonímiáról beszélhetünk. Szintén homonímiáról van szó a *Kényszer* név esetében, amely egymástól földrajzilag is távol eső szántót és legelőt nevez meg. Látszólag homonímiáról van szó a *Szállás* helynév esetében is, amely erdőrészt és szőlőhegyet is jelent, azonban, ha megnézzük a szállás földrajzi köznév jelentését, akkor felmerül a poliszémikus kapcsolat lehetősége is: szállás 'településtől rendszerint távoli emberi lakóhely' (Bába–Nemes 2014: 291). A *Szállás* nevű szőlőhegy a település keleti határában fekszik, egy része lakott, és ma már a település belterületének határában található. A *Szállás* nevű erdőrész területén a helyiek elmondása szerint régen laktak, a 20. század közepén még megvoltak az egykori templomnak a maradványai. Az erdőrész a Töklen-erdő északkeleti szegletében található, amely a tatárdúláskor a lakosság menedékhelyeként szolgált, így elképzelhető, hogy valóban lakott terület volt. Amennyiben ugyanolyan jellegű és szerepű területeket nevez meg a helynév – annyi különbséggel, hogy más helyen –, a jelentések között van összefüggés, és így

poliszémikus kapcsolatáról beszélhetünk. Ennek eldöntésében viszont csupán a szájhagyományra támaszkodhatunk, éppen ezért egyik lehetőséget sem zárhatjuk ki, de nem is állíthatjuk biztosra.

Összegzésképp elmondható, hogy az ingadozó névpárok mennyisége nem túlságosan számottevő a teljes névanyaghoz képest, szerkezeti sokrétőségük miatt viszont feltétlenül foglalkoznunk kell velük a helyi helynévrendszer jellegzetességeinek feltárása és bemutatása érdekében, ahogyan a több objektumot jelölő azonos alakú neveket sem hagyhatjuk figyelmen kívül.

5.6. A román helynevek bemutatása, valamint jelentőségük a sarmasági helynévanyagban

A helynévanyag 645 nevéből 114 név román. A 114 név 114 objektumot jelöl, egyetlen olyan objektum sincs, amelyet két vagy több román név is jelölne. Az objektumok közül 54-nek csak román neve van, míg 60 névnek van magyar megfelelője is. A 114 névből 83 belterületi és mindössze 31 a külterületi név.

A román nevek helyfajta szerinti megoszlása az alábbi táblázatban jól látható:

	helyfajta	víz- nevek	domborzati nevek	határnevek	lakott területek nevei	építmény- nevek	összesen
belterületi név	a nevek száma	1	0	1	59	22	83
	százalé- kos megosz- lás	1.20	0	1.20	71.08	26.50	100
külterületi név	a nevek száma	5	4	14	2	2	27 (+ 4 nem kategori- zálható)
	százalé- kos megosz- lás	16.12	12.90	45.16	6.45	6.45	100

11. ábra. A román nevek helyfajta szerinti megoszlása

A külterületi neveknél 4 olyan történeti név van, amelyek nem meghatározhatók pontosan, hogy milyen helyet is jelölnek: *Pustea Hidigului*, *M. bojerului*, *M. lui Kosuth*, *Ertibechiat*. Ezek a nevek csak egyszer szerepelnek valamelyik térképen, az első három a harmadik katonai felmérés térképén, míg a negyedik a kataszteri térképén. Más forrásból nem adatolhatók, illetve a jelentésükben sem egyértelműek, így nem sorolhatók be egyetlen helyfajtába sem.

A belterületi neveknél 5 népi név (*Bufet*, *Bulanu*, *Elite*, *Ghița*, *Universal*) van, a többi a hivatalos névadás eredménye. A népi nevek közül kettő esetében a tulajdonos neve vált helynévvé (*Bulanu*, *Ghița*), egy nevezi meg a hely típusát (*Bufet*, a román szó jelentése: 'bár'), egy név a hivatalos megnevezésből származik (*Elite* a *S.C. INDUSTRIES ELITE S.A.* cégnévből), az utolsó név (*Universal*) pedig a román *universal* 'egyetemes' melléknévből származik. Az *Universal* név egy vegyesbolt megnevezése volt, amelyben mindent lehetett kapni, ez pedig tükröződik a névben is. A népi nevek esetében csak a *Bulanu* helynévnek van magyar megfelelője, ez a *Bulánó*, ami lényegében a román név magyarosítása.

A hivatalos nevek között találunk építményeket megnevezőket: *Liceul Technologic Nr. 1. Sărmășag* (*Sarmasági 1-es Számú Szakképző Líceum*), *ANL* (17 név) stb., víznevet: *pârâul Valea Zălăului* (1 név), határnevet: *lanul Lente* (1 név) és utcaneveket: *Aleea Parcului*, *str. Cantonului*, *str. Unirii* stb. (59 név). Mivel ezek a nevek a hivatalos névadás eredményei, így szerkezetükben a megszokott névadási gyakorlat és hagyomány fedezhető fel. Ennek tekintetében nem úgy vizsgáltam őket funkcionális-szemantikai és lexikális-morfológiai szempontból, mint a magyar neveket, hanem azt néztem meg, hogy a román és a magyar név hogyan viszonyul egymáshoz – ebben pedig segítségemre volt a szerkezeti elemzés is. A hivatalos nevek egy részének nincs magyar megfelelője, ezeket értelemszerűen románul használják, például ilyen a *La Colț*, amely egy bár megnevezése. Van azonban magyar változata az iskolák megnevezésének, a víznévnek, a határnévnek és az utcaneveknek (*Liceul Technologic Nr. 1. Sărmășag* ~ *Sarmasági 1-es Számú Szakképző Líceum* stb., *pârâul Valea Zălăului* ~ *Zilah-patak*, *lanul Lente* ~ *Lente*, *str. Izvorului* ~ *Forrás utca*, *str. Cantonului* ~ *Kanton utca* stb.), valamint egyetlen üzlet nevének (*Magazinul Fierul – Vasas Bolt*).

Azoknak a hivatalos román építményneveknek, amelyeknek nincs hivatalos magyar nevük, egy-két név kivételével, mindnek van népi neve. Ez lehet a román név egyik névrészének magyarosítása: *Euromarket* – *Márket*, *Pensiunea Elisabeth* – *Elizabet*, vagy az objektum tulajdonosának a neve: *Levis Com SRL* – *Levente*, *CBA BEMON MIXT TRADE* – *Bélus*.

A fordítás szempontjából érdekesek az utcanevek. A sarmasági helynévanyagban az figyelhető meg, hogy a népi nevek közül egy sem vált hivatalos névvé, azaz nem találkozunk

sem az *Új út*, sem az *Új utca*, sem a *Matt utca* stb. megnevezésekkel a román nevekben. Minden népi névnek megvan a hivatalos román és a hivatalos magyar párja is: *Új út – str. Castanilor – Gesztenye utca*, *Új utca – str. Primăverii – Tavasz utca*, *Matt utca – str. Izvorului – Forrás utca* stb.

Funkcionális-szemantikai szempontból a román és a magyar nevek is hasonlóan épülnek fel: két névrészt tartalmaznak, amelyben az egyik, az alaprész megnevezi a hely fajtáját, a másik pedig a bővítményrész. Vegyük például a *str. [strada] Izvorului helynevet*, amelynek megfelelője a *Forrás utca*. Mindkét névben az alaprész a földrajzi köznév: *strada – utca*, a bővítményrész pedig: *izvorului – forrás*.

A fordítási különbségek a lexikális-morfológiai elemzés során érthetők meg. A hivatalos román név a toldalék tekintetében tér el a hivatalos magyar névtől. Míg a román név tartalmaz toldalékokat, addig magyar megfelelője nem, így pedig a fordítás – ha csak kis mértékben is – pontatlan. A *strada Izvorului* névben az *-a* és a *-lui* toldalékokkal találkozunk. A *stradă* 'utca' szóhoz járul az *-a* végartikulus, amely a határozott névelőnek felel meg. Az *izvor* 'forrás' szóhoz a *-lui* toldalék járul, amely a birtokos esetet fejezi ki. Tehát a *strada Izvorului* név szó szerinti fordítása így nézne ki: *(a) Forrás utcája*.

Mindent összevetve, az mondható el, hogy az utcanevek esetében a népi nevek nem jelennek meg hivatalos névként, továbbá, hogy a román nevek a hivatalos magyar nevektől a névelemek tekintetében térnek el, ezáltal pedig a jelentésben is, kis mértékben. A különbség oka a két nyelv névadási gyakorlatában és hagyományában keresendő.

Érdekes továbbá az, hogy a névhasználók, hogyan viszonyulnak az utcanevekhez. Mivel ennek vizsgálata nem célja a dolgozatomnak, csak említés szintjén beszélek erről. A helyiekkel való beszélgetés során, megfigyeltem, hogy vagy az utca népi nevét használják – amennyiben van ilyen, vagy a magyar és a román nevet keverve, néha pedig csupán a román név bővítményrészét. Többször hallottam ilyen mondatokat '*A Salcâmului utcában lakom.*', illetve '*Melyik utca ez? A Zorilor, a Cantonului stb.*'

A külterületi román nevek esetében mindössze két népi név van: a *Cabana*, amelynek jelentése 'erdésház' és a *Puieț*. A *Cabana* helynév magyarosított formája (*Kabanna*) és magyar fordítása (*Erdésház*) egyaránt része a helynévanyagnak. A *Puieț* névnek nincs semmilyen magyar megfelelője, magának a szónak a jelentése 'facsemete'.

A többi név a hivatalos névadás eredménye, kivétel nélkül valamelyik katonai felmérés térképén vagy a helyi kataszteri térképen szerepelnek. Azok a nevek, amelyeknek nincs magyar megfelelőjük olyan történeti nevek, amelyek csupán a katonai térképeken szerepelnek (*Groapa*

lui Toader, Teklen baltă stb.), illetve egy olyan név, amely a kataszteri térképen szerepel (Ertibechiat). Ezek között a nevek között egy névben német és román szavak is szerepelnek: *Wirtshaus La cifra*. A német *Wirtshaus* jelentése 'kocsmá, vendéglő, fogadó', a *La cifra* 'cifránál' utótag a tulajdonosra utal, akit Cifrának hívtak. Noha ennek a névnek nincs magyar megfelelője, több ehhez hasonló magyar név is van: *Cifra-híd*, *Cifra-árok*, *Cifra-terület*, ezek mindegyike az egykori csárda környékén fekszik.

Ha megnézzük azokat a neveket, amelyeknek van magyar változatuk, azt figyelhetjük meg, hogy a román nevek egy része betűhív formában veszi át a magyar nevet, és hozzákapcsolja azt a földrajzi köznevet, amely megnevezi a hely fajtáját: *lanul 'vetés' Kosár – Kosár*. A nevek másik része a magyar név fonetikus átírásával és a fajtajelölő köznév hozzákapcsolásával áll össze: *lanul Poapcut – Pap-kút*, *lanul Noagulab – Nagy-láb*, *lanul Pocikehegi – Pőcsikhegy*, *pădurea Bușon – Buson*, *fântâna Gruifului – Guj-kút* stb. A külterületi nevek között három a magyar név fordítása: *Cărmădărie – Téglás-rét*, *Podu[l] vami – Vámos-híd*, *lanul Pădurea Moiadului – Majád-erdő*.

Összegzésképp elmondható, hogy a külterületi román nevek esetében a magyar nevek nagyban meghatározók. A 31 névből 10 a magyar név fonetikus átírása, további kettő tartalmazza a betűhív magyar nevet, és csupán 8 „tisztán román” név van. Vannak továbbá olyan nevek is, amelyek a magyar név fordításai, illetve olyanok is, amelyek névrészeiben magyar, illetve magyarnak tűnő, és román elemeket is megfigyelhetünk (*Teklen baltă*, *M. lui Kosuth* stb.) – ezek általában egyetlen történeti forrásban előforduló nevek.

6. Összegzés

Az elvégzett szerkezeti elemzéssel az volt a célom, hogy Sarmaság település helynévrendszerének jellegzetességeit feltérképezzem, továbbá, hogy ezeket a sajátosságokat bemutassam.

A funkcionális-szemantikai vizsgálat, valamint a névanyagban előforduló névfajták megoszlása azt bizonyította, hogy a névfajták tükrözik az adott település természetföldrajzi viszonyait, ahogy a terület határhasználatát is. A település természetföldrajzi jellemzőiről árulkodnak a víznevek, hiszen számos természetes és mesterséges vízvételi hely található meg Sarmaság határain belül, illetve a domborzati nevek, amelyek a terület domborzatából kiindulva a legtöbb esetben dombok megnevezései. A helynévanyagban, a külterület esetében

a határnevek a meghatározók, hiszen az itt élők életének elmaradhatatlan része a mezőgazdaság.

A lexikális-morfológiai vizsgálat rávilágított továbbá arra, hogy a helynevek szerkezetében leginkább a földrajzi köznevek, a közszavak és a személynek dominálnak, a toldalékok közül pedig a birtokos személyjelek. A lexikális-morfológiai vizsgálat tette lehetővé továbbá az ingadozó névalakok, a névváltozatok jellemzőinek bemutatását, ahogy a névanyagban jelentős mértékben megjelenő román helynevek ismertetését is.

A kutatás további vizsgálatokhoz szolgálhat kiindulópontul. Hasznos lenne megvizsgálni, a helyiek névattitűdjét, hogy a román vagy a magyar neveket használják inkább, valamint, hogy van-e különbség a korcsoportok román névhasználatának gyakorisága között. Ezek a kérdések azonban már a helynév-szociológia kérdésköreit érintik.

7. Bibliográfia

Bába Barbara–Nemes Magdolna 2014. Magyar földrajzi köznevek tára. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen University Press.

Beke György 1975. Váltás ideje Sarmaságon In.: *Korunk*. 1975. augusztus. 34. évfolyam. 8. szám. 623–627.

Bessenyei István 1998. Sarmaság. In.: *Partiumi Füzetek* 6. Kiadja a Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Bizottság és a Sarmasági Református Egyházközség. https://adatbank.ro/html/cim_pdf2599.pdf (utolsó letöltés 2024. 01.08.)

Ditrői Eszter 2017. Helynévrendszerek modellalapú vizsgálata. A helynévminták összevető analízise statisztikai megközelítésben. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen University Press.

Dr. Petri Mór 1901. Szilágy vármegye monographiája. IV. kötet. Kiadja Szilágy vármegye közönsége. 306–315.

Dr. Szabó T. Attila 1938. Miért és hogyan gyűjtsük a helyneveket?. Népművelési Füzetek 4. sz. Cluj. Az Erdélyi Iskola Kiadása. https://mnytud.arts.unideb.hu/bevhnkut/szta_mierthogyan.pdf (utolsó letöltés: 2023.03.30.)

E. Nagy Katalin 2021. Empíria és teória a helynév-szociológiában. Debreceni Egyetemi Kiadó. Debrecen University Press. Debrecen.

E. Nagy Katalin–Szilágyi-Varga Zsuzsa–Kis Tamás 2022. Bevezetés a helynévkutatásba <https://mnytud.arts.unideb.hu/bevhnkut/index.htm> (utolsó letöltés: 2023.03.18.)

EKFT. = Erdély – Első Katonai Felmérés (1769–1773). 1773. <https://maps.arcanum.com/hu/map/firstsurvey-transylvania/?layers=142&bbox=2532716.351519583%2C5996721.321890543%2C2547819.7799010864%2C6002106.606584023> (utolsó letöltés: 2024.01.08.)

HKFT. = Habsburg Birodalom – Harmadik Katonai Felmérés (1: 75000). (1869–1887). 1883. <https://maps.arcanum.com/hu/map/thirdsurvey75000/?layers=43&bbox=2528096.2049900917%2C5995583.275471708%2C2553763.7401131075%2C6004735.3024503365> (utolsó letöltés: 2024.01.08.)

Hoffmann István 1980. A helynevek jelentéstani vizsgálatához. *MNyj*. 23: 11-22 https://epa.oszk.hu/02200/02298/00027/pdf/EPA02298_mnyj_1980_23_011-022.pdf (utolsó letöltés: 2024.02.09.)

Hoffmann István 2007. Helynevek nyelvi elemzése. Második kiadás. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 67. Tinta Könyvkiadó. Budapest.

Sebestyén Zsolt 2012. *Máramaros megye helységneveinek etimológiai szótára*. Bessenyei Könyvkiadó. Nyíregyháza. <https://mek.oszk.hu/13200/13208/13208.pdf> (utolsó letöltés: 2024.02.12.)

Szabó T. Attila 2002. *Erdély Történeti Helynévgyűjtése 3. Szilágy megye*, Szabó T. Attila kéziratból gyűjtéséből közzéteszi Hajdú Mihály és Sebestyén Zsolt. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 144-146.

Tóth József–Vuics Tibor 1998. *Általános társadalomföldrajz*. I. kötet. Dialóg Campus Kiadó. Budapest–Pécs. 439.

Weboldalak és online források:

<http://erdelyirport.ro/riport/sarmasag-a-ket-arcu-kozseg> (utolsó letöltés: 2024.01.08.)

<http://statisztikak.erdelystat.ro/> (utolsó letöltés: 2024.01.08.)

<https://dexonline.ro/>

https://mnynk.unideb.hu/publikaciok/hi_tv_mnh2015.pdf (utolsó letöltés: 2024.01.08.)

<https://www.sarmasag.ro/hu/a-kozsegrol.html> (utolsó letöltés: 2024.01.08.)